

L'Agenda 21 de la Cultura i la seua situació a Eivissa

per Elisenda Belda

Introducció

En els darrers anys han anat sorgint una sèrie de documents en l'àmbit internacional que doten la cultura del reconeixement que es mereix en l'actualitat, en relació al desenvolupament sostenible. Malgrat la importància d'aquests documents, dels elaboradors d'aquests textos, de les institucions que els avalen, publiquen, aproven i/o reconeixen, aquests romanen pràcticament desconeguts per la classe política, per molts professionals de la cultura i, més encara, per als ciutadans en general, amb l'agreujant de saber que hi ha institucions que els han aprovat, però que no fan res sobre aquesta qüestió i no apliquen allò que s'han compromès a fer.

L'objectiu de l'article és proporcionar informació sobre un d'aquests documents rellevants que fonamenta el rol de la cultura en el segle XXI i donar a conèixer la situació respecte a aquest text i la seua aprovació, en el context de la nostra illa d'Eivissa: es tracta de l'*Agenda 21 de la Cultura*.¹

Marc on sorgeix l'Agenda 21 de la Cultura

L'inici del segle XXI i la situació social mundial en què hem estat immersos, ha donat com a conseqüència una sèrie de reflexions, estudis i, finalment, documents, en forma de declaracions, cartes, agendes..., que fonamenten la cultura com a quart pilar del desenvolupament

sostenible i constaten que cal comptar-hi en totes i cadascuna de les polítiques públiques que es duuguin a terme.

La primera tesi sobre aquest nou rol de la cultura en el desenvolupament sostenible, la va marcar l'investigador australià Jon Hawkes el 2001. En el seu llibre *The four pillar of sustainability* (Hawkes 2001), plantejà que el paradigma del desenvolupament sostenible, basat en el triangle d'equitat social (en alguns casos consta com a «inclusió social»), la responsabilitat (o equilibri) ambiental i el desenvolupament econòmic (o creixement econòmic), és un plantejament erroni, ja que segons ell cal afegir una altra pota a aquest esquema, perquè hi manca la cultura.

L'argumentació recau en el fet que en la discussió sobre com afrontar el desenvolupament sostenible, el que es debat són valors i, per tant, es tracta d'un *debat cultural*. Com es diu en el sumari del llibre: «Els valors d'una societat són la base sobre la qual tot es construeix. Aquests valors i les formes en què aquests estan expressats, són la cultura d'una societat». A més, explica: «Cultura engloba cada aspecte de les relacions humanes: la família, els sistemes polítics, [...], l'oci, la religió, el medi ambient... [...]. La cultura abasta tres aspectes fonamentals: els nostres valors i aspiracions; els processos i els mitjans a través dels quals desenvolupem, rebem i transmetem aquests valors i aspiracions, així com les manifestacions tangibles i intangibles d'aquests valors i aspiracions al món real». Per tant, tots aquests valors

(la cultura), cal que siguin molt més presents en el disseny de les polítiques públiques en general.

Paral·lelament a aquest plantejament, l'any 2002, en el Fòrum d'Autoritats Locals de Porto Alegre, a través dels ajuntaments d'aquesta ciutat i de Barcelona, sorgeix la idea de proposar una Agenda 21 per a la Cultura per tal de donar resposta als reptes de desenvolupament cultural en el segle XXI. Durant els dos anys següents, els diferents esborranys es van anar presentant en diverses reunions de xarxes culturals i seminaris a nivell internacional (*Interlocal*, Montevideo 2003; *Eurocities*, Hèlsinki 2003 i Praga 2004; *Campus Euroamericano*, Sevilla 2003, i *Interacció*, Barcelona 2004, entre d'altres), i es va establir també un fòrum virtual de

El paradigma de desenvolupament sostenible ha de basar-se en l'equitat social, la responsabilitat ambiental i el creixement econòmic; però també cal una quarta pota: la cultura

1. Tota la informació referent a l'Agenda 21 i els documents relacionats es pot trobar a: www.agenda21culture.net.

debat en línia, per a la seua discussió i validació definitiva. Finalment l'agenda va ser aprovada l'any 2004, en el marc del Fòrum Universal de les Cultures celebrat a Barcelona durant el mes de maig.

Seguint la tendència, el mateix 2002 la United Nations for Education Science and Culture Organisation (UNESCO) comença a redactar la Convenció sobre la Promoció de la Diversitat de les Expressions Culturals, que finalment fou aprovada el 2005. Quasi al mateix temps, el Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD), titula el seu informe anual del 2004, «La Llibertat Cultural en el Món Divers d'avui» (PNUD, 2004), en el qual s'argumenta que, en un món globalitzat, preservar la diversitat cultural es fa totalment necessari per tal de garantir el desenvolupament humà. I paral·lelament la Unió Europea (UE) comença a treballar en la mateixa direcció a través dels seus programes en les seues respectives comissions.

Així, doncs, ens trobem en pocs anys que la cultura es fa present cada vegada més en els programes de desenvolupament i se li dona un reconeixement i una importància que no havia tingut fins ara. Aquesta presència es veu accelerada molt probablement per la globalització i l'intercanvi que es genera a través de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC).

Hi ha clares analogies entre les qüestions culturals i ecològiques, ja que tant la cultura com el medi ambient, són béns comuns de la Humanitat

Què és l'Agenda 21 de la Cultura?

La declaració de l'Agenda diu textualment: «Nosaltres, ciutats i governs locals del món, compromesos amb els drets humans, la diversitat cultural, la sostenibilitat, la democràcia participativa i la generació de condicions per a la pau, reunits a Barcelona els dies 7 i 8 de maig de 2004, en el IV Fòrum d'Autoritats locals per a la inclusió social de Porto Alegre, en el marc del Fòrum Universal de les Cultures – Barcelona 2004, aprovem aquesta Agenda 21 de la Cultura com a document orientador de les polítiques públiques de cultura i com a contribució al desenvolupament cultural de la Humanitat» (United Cities and Local Governments, 2004).

La rellevància de l'Agenda 21 de la Cultura (AG21C) queda clarament reflectida en el segon principi d'aquesta, on s'exposa:

«Hi ha clares analogies entre les qüestions culturals i ecològiques, ja que tant la cultura com el medi ambient són béns comuns de la Humanitat. La preocupació ecològica neix de la constatació d'un model de desenvolupament econòmic excessivament depredador dels recursos naturals i dels béns comuns de la Humanitat. Rio de Janeiro 1992, Allborg 1994 i Johannesburg 2002, han constituït les principals fites d'un procés que intenta donar resposta a un dels reptes més importants de la humanitat, la sostenibilitat ecològica. La situació actual presenta evidències suficients que la diversitat cultural en el món es troba en perill a causa d'una mundialització estandarditzadora i excloent.» La UNESCO afirma: «Font d'intercanvis, font d'innovació i de creativitat, la diversitat cultural és tan necessària per al gènere humà com la biodiversitat per als éssers vius» (Declaració universal de la UNESCO sobre la diversitat cultural, article 1).

El contingut de l'agenda s'estructura en 67 articles que es distribueixen en tres grans apartats: els principis (16), els compromisos (29) i les recomanacions (22). Tots aquests articles es poden dividir també en cinc grans temes: cultura

Les fenêtres qui parlent (Les finestres que parlen), cartell de la 12a edició d'aquest festival a la ciutat de Lille (França) (imatge: <http://www.lesfenestresquiparlent.org/>)

i drets humans; cultura i governança; cultura, sostenibilitat i territori; cultura i inclusió social, i, finalment, cultura i economia.

Els principis reflecteixen la relació entre la cultura i diversos temes que abracen la diversitat cultural: l'ecologia; els drets culturals i humans; la democràcia; la participació ciutadana; la pau; la importància d'allò local; el patrimoni; la política com a eix dins les polítiques públiques; l'equilibri privat/públic; el valor econòmic de la cultura com a generadora de riquesa i desenvolupament econòmic; el dret a la cultura en totes les etapes de la vida; el dret a la informació i l'elaboració de coneixement; reconèixer la dimensió cultural del treball, i, finalment, el dret a usar els espais públics.

L'apartat dels *compromisos* és el més extens, ja que constitueix l'eix central al qual es comprometen els governs locals que l'aproven. Per tant se centra en el seu àmbit competencial i enumera quins han de ser els temes a tractar, tot tenint com a premissa que la cultura ha de ser un dels eixos centrals de les polítiques públiques.

Exposar-los tots seria massa llarg en el context d'aquest article, però es tracta de desenvolupar de

manera concreta els principis que s'han exposat anteriorment. Se'n detallen alguns com a exemples:

a) Garantir el finançament de la cultura, de totes les maneres que sigui possible, ja sigui finançant directament programes, a través de microcrèdits o impulsant el patrocini.

b) Potenciar el paper estratègic de les indústries culturals

c) Promoure l'existència dels espais públics de la ciutat i fomentar-ne l'ús com a llocs culturals de relació i convivència.

d) Promoure la continuïtat i el desenvolupament de les cultures locals originàries, portadores d'una relació històrica i interactiva amb el territori.

e) Coordinació entre les polítiques culturals i educatives.

El tercer apartat, les *recomanacions*, insta que la cultura sigui reconeguda en els programes dels governs, ja siguin aquests locals, nacionals o supranacionals, i que això també es reflecteixi en els seus pressupostos i organigrames. Les recomanacions es divideixen en tres blocs: dirigides als governs locals (ajuntaments, consells insulars, etc.), als governs d'estats o nacions, i finalment a les organitzacions intergovernamentals (UE, UNESCO, PNUD, etc.). Bàsicament se centren en l'aprovació de l'agenda com a document de referència per a les seues polítiques locals, el compromís de desenvolupar-les amb les particularitats de cada lloc i la seua aplicació.

En el moment de la publicació d'aquest article, més de 300 governs

locals i organitzacions de tot el món, ja siguin d'uns milers o bé de milions d'habitants, l'han aprovat com a eix vertebrador de les seues polítiques, si més no, en forma de compromís polític. L'agenda ha estat traduïda a 17 llengües, entre elles el català.

Com s'aplica l'Agenda?

Els textos sempre són engrescadors i explícits en el paper, però els problemes sorgeixen a l'hora de posar en pràctica allò que propugnen i que s'aprova. Per tal de tenir una guia de com implementar l'AG21C, United Cities and Local Governments (UCLG) va presentar i també publicar en el seu web, uns consells de com fer-ho possible. El document que en fa referència de manera concreta és «Consejos sobre la implementación local de la Agenda 21 de la cultura» (UCLG, 2006). Fou aprovat el 24 d'octubre de 2006 a Barcelona, en la primera Reunió del Grup de Treball en cultura de l'UCLG.

El document fa referència a la necessitat de planificar per tal d'arribar a un projecte volgut de ciutat, a una visió de ciutat concreta, i proposa quatre ferramentes que poden ser d'utilitat de cara a la planificació i implementació de l'Agenda. Aquestes ferramentes són:

- 1) Estratègia cultural local (pla).
- 2) Carta de drets i responsabilitats culturals.
- 3) Consells de cultura.
- 4) Avaluació de l'impacte cultural.

La primera proposta fa referència a un procés de debat, redacció i

aprovació d'un document elaborat per tots els agents culturals d'un territori, és a dir, l'administració pública i els habitants. Aquesta proposta sol constar d'una missió, uns objectius i unes accions, amb un calendari establert i una avaluació per a cada una de les accions proposades.

La segona, la carta, és un document que estableix els drets i les responsabilitats culturals dels habitants d'un territori, partint del text de la Declaració dels Drets Humans i d'altres textos internacionals sobre drets humans o culturals. Novament es tracta d'un procés participatiu en què s'estableix la carta i al final hi ha una persona que exerceix com a mediador i vetla pel compliment d'aquesta.

Els consells es conformen normalment per tots els agents culturals d'un territori, tant pels que vénen de la societat civil com els de l'administració, i el seu caràcter pot ser consultiu (s'hi debaten els temes que preocupen i s'hi opina) o bé executiu (s'hi prenen decisions concretes sobre els temes a tractar).

La darrera proposta tracta d'elaborar un document, fruit d'un procés de consulta a la ciutadania i els agents culturals del territori, que analitza les contribucions que un projecte de desenvolupament local podria generar en la vida cultural de la ciutat (a la manera com ho fa l'Agenda 21 local).

Situació de l'AG21C a Eivissa

Una primera mirada a la situació de l'AG21C a Eivissa ens faria pensar que aquesta gaudeix d'una certa «salut» a l'illa, ja que dels cinc municipis que la componen, dos d'ells la van subscriure en els darrers anys en plens municipals. Una segona mirada més profunda, però, ens faria veure que l'Agenda, tot i haver estat aprovada per unanimitat en ambdós casos, ha quedat pràcticament en un document oblidat per part dels polítics i pràcticament desconegut per part de la ciutadania. Ningú no l'esmenta, ni l'usa, ni menys encara l'ha desplegat com caldria, de manera que no s'ha assumit el compromís que es va adquirir.

El primer d'aprovar-la va ser l'Ajuntament d'Eivissa l'any 2007, en el marc, i a proposta, del Pla d'Excel·lència Turística, ja que la relació amb el turisme cultural que s'estava desenvolupant en aquell moment, sobretot potenciant Eivissa Patrimoni de la Humanitat, requeria d'un marc que reforçés la cultura i el seu rol en les polítiques públiques i calia reconèixer la cultura com un dels eixos vertebradors de tot un seguit de polítiques que s'anaven executant en el conjunt del municipi. Així, es va aprovar per unanimitat en el ple municipal del 26 de gener d'aquell any. Després de l'aprovació, es van iniciar tota una sèrie d'activitats que auguren un bon desplegament de l'Agenda, tot i que mai no es va arribar a elaborar cap de les ferramentes proposades anteriorment per tal de tenir un camí a seguir.

L'altre municipi que va seguir el d'Eivissa fou el de Sant Josep de sa Talaia. En aquest cas, l'Agenda també fou aprovada per unanimitat en el ple municipal del dijous 27 de gener de 2011.²

Tot i que en el mateix ple l'Ajuntament es va comprometre a elaborar un pla local de cultura, després de dos anys de la seua aprovació, aquest encara no s'ha dut a terme.

El canvi de partits polítics en l'executiu durant aquest temps no en justifica l'absència, ja que, com s'ha comentat, l'AG21C fou aprovada per unanimitat, i per tant tots els partits, ja siguin els de l'oposició o els que estan en el poder, haurien d'haver-lo desenvolupat.

En definitiva, en cap dels dos casos s'ha establert un pla per al desplegament de l'AG21C. No s'han fet plans estratègics, ni cartes de drets i responsabilitats, etc.; és a dir, que, després del compromís, no s'ha fet la implementació i el desplegament de l'Agenda. Així, doncs, i malgrat el compromís adquirit, si es vol gaudir de la cultura i de les ex-

Instal·lació de Lula Martins a Es Polvorí, de Dalt Vila, Eivissa, en el marc de la Mostra de Creativitat (fotografia: Alejandro Marí).

pressions artístiques, i sobretot que aquestes tinguin un lloc vertebrador en les polítiques públiques, caldria que en general es conegués l'existència de l'AG21C, principalment per part d'aquells que treballen en el sector. Cal instar també les administracions, si més no les que l'han aprovat, que assumeixin les responsabilitats adquirides i que l'AG21C formi part de les seues agendes polítiques, tal com es van comprometre a fer.

Conclusions

Des de l'any de la seua aprovació, el 2004, l'Agenda 21 de la Cultura s'ha implementat en més de 300 ciutats i governs locals i s'ha traduït a més 17 llengües, entre elles el català.

En molts dels casos, la seua aprovació ha significat un veritable canvi en la percepció i el rol que juga la cultura en els respectius governs, i, fins i tot, alguns l'han posat com a punta de llança de les seues polítiques. Realment, i malgrat les circumstàncies globals de crisi econòmica, la cultura s'ha vist beneficiada i potenciada en moltes ciutats, ha adquirit un paper important en el desplegament de les polítiques públiques i les activitats culturals.

A l'illa d'Eivissa, i malgrat la seua aprovació en dos consistoris, malauradament la seua presència

és totalment inexistent i encara més la seua aplicació. Cal una reivindicació de l'Agenda per part dels professionals i de tots aquells ciutadans que valoren el nou rol que ha d'exercir la cultura en el desenvolupament sostenible del segle XXI.

Bibliografia

- HAWKES, John (2001). *The fourth pillar of sustainability. Culture's essential role in public planning*. In Common Ground Publishing Ltd. in association with Cultural Development Network (Ed.), Melbourne (Vic).
- PNUD (2004). *La libertad cultural en el mundo diverso de hoy, perspectiva general*.
- UNITED CITIES AND LOCAL GOVERNMENTS (UCLG) (2004). *Agenda 21 de la Cultura*, Recuperat el desembre del 2012 des de l'adreça <http://www.agenda21culture.net>
- UNITED CITIES AND LOCAL GOVERNMENTS (UCLG) (2006). *Consejos sobre la implementación local de la agenda 21 de la cultura*, Recuperat el desembre del 2012 des de <http://www.agenda21culture.net>

2. http://www.santjosep.biz/index.php?option=com_content&view=article&id=802%3Asant-josep-sadhereix-a-lagenda-21-de-la-cultura&catid=46%3Anoticies-cultura&Itemid=264&lang=ca